

Gonçal Cutrina, l'arxiver de Ripoll

Text: Xevi Planas

Volia ser químic i ha acabat convertint-se en historiador vocacional. Gonçal Cutrina, el director de l'Arxiu Històric Municipal de Ripoll, és potser la persona que coneix millor la geografia del Ripollès i una de les que en les últimes dècades ha treballat més per la cultura a la comarca.

Fotos: Josep Maria Oliveras

Tot i que vai néixer a Anglès, us sentiu totalment ripollès.

Quin vincle hi teniu, amb Anglès?

– Els meus pares treballaven a Ripoll, però quan la meva mare va quedar embarassada va anar a Anglès, on vivien els avis. Per això hi vaig néixer. De tota manera, al cap de dos mesos ja estàvem establerts a Ripoll, on he viscut sempre més. El meu pare era d'Anglès. S'havia significat per les seves idees polítiques.

– Era d'esquerres?

– M'havia parlat del sindicalisme i del socialisme, tot i que no li agradava explicar-ne gaire res, perquè li havien

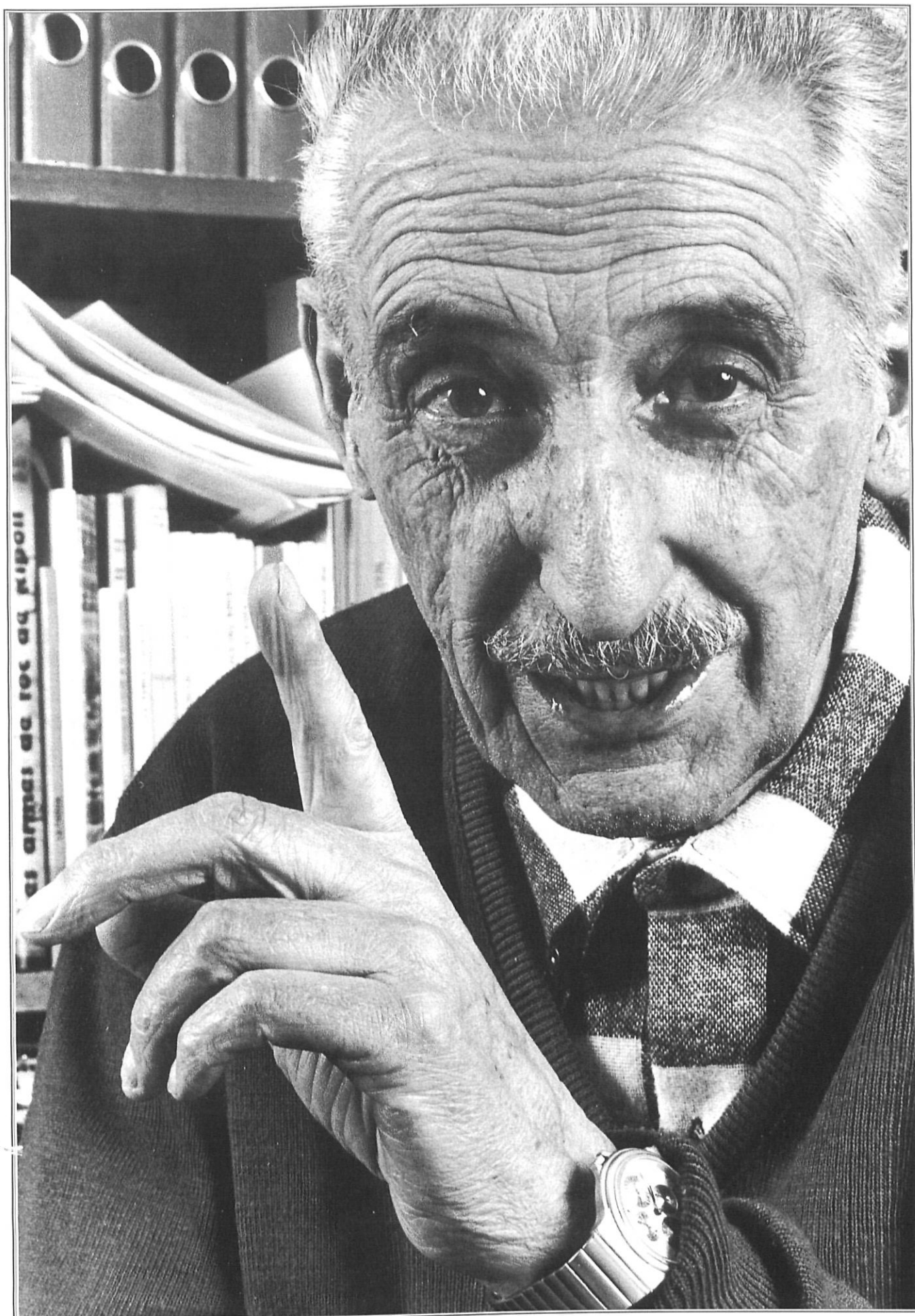
fet la vida impossible a causa de les conviccions de revolucionari. Hi va haver diferents famílies d'Anglès que van haver de marxar a Ripoll per aquest motiu. A Ripoll, hi havia feina i les famílies d'esquerra no patien els problemes amb la policia que hi havia a Anglès. Vinc d'una família en què tots som una mica eixelebrats. Jo em dic Gonçal perquè quan jo vaig néixer el meu padrí estava llegint el llibre *La vida del gran capitán*, sobre Gonzalo de Córdoba. Si en aquest moment hagués estat llegint una història de pirates, jo ara tindria un nom de pirata...

– Vós vai començar a treballar quan encara no teníeu catorze anys. Us agradava més treballar que estudiar?

– A sota casa, hi havia una adoberia. Em vam embolicar i hi vaig entrar. Mirant les quatre empolles que hi havia als prestatges, ja em veia químic. En realitat, però, vaig haver de fer com un més del pilot, tirant del carretó. De tota manera, guanyava unes trenta-cinc pessetes a la setmana.

– Era un bon sou, en aquella època?

– Eren molts calés en aquell moment, si tenim en compte que als meus companys que feien feina al ram de la

Gonçal Cutrina i Sorinas va néixer a Anglès (la Selva) el 16 de gener de 1922, però ha viscut sempre a Ripoll.

Investigador del passat històric del Ripollès, especialment de la vida rural i de les indústries, és autor de cinc llibres: *Llegendes i tradicions a les valls del Ter i el Freser* (1981), *Guia cartogràfica del municipi de Ripoll* (1984), *Les arts tèxtils a Ripoll i a la comarca* (1986), *Ripoll, entre dos rius* (1988) i *El Ripollès. Molins i fariners* (1993).

Té a la impremta un volum sobre els pastors del Pirineu i en prepara un altre sobre les masies del Ripollès.

Ha col·laborat en diverses publicacions i n'ha coordinat d'altres d'àmbit local.

És el director de l'Arxiu Històric Municipal de Ripoll i del del Consell Comarcal del Ripollès.

Ha estat president del Club Excursionista Pirenaic de Ripoll,

metal·lúrgia només els pagaven entre deu i quinze pessetes a la setmana. Aquest factor va ser determinant a l'hora de prendre una decisió sobre el meu futur. Tota la vida he volgut estudiar, però sempre m'he quedat a les beceroles, encara que vaig estar a punt d'aconseguir cursar una carrera.

– Quina?

– La de peritatge químic. Va ser en l'època en què treballava a Colomer Montmay, una empresa de Vic que era de les millors del país en el ram de l'adoberia. L'amo de la fàbrica em pagava els estudis. De nit anava a classe a Vic i llavors m'havia de presentar als exàmens lliures a l'Escola Industrial de Terrassa. Un dia el propietari de l'empresa em va comentar que l'esforç que estava fent per mi era una inversió que li podria fallar, si el dia que jo acabés els estudis deixava la seva empresa. Tenia raó.

– Què *vau fer*, llavors?

– Només vaig fer l'ingrés i el primer curs, perquè l'Estat va anul·lar l'ensenyament lliure. Tot va quedar en un projecte. Com que jo era dels primers de la classe i ja estava molt bregat, els capellans em van intentar captar. M'ensenyaven de tot: des de declamació fins al que fes falta. Volien que jo em fes capellà.

– No us van convèncer...

– Tenia altres cabòries. Els parenostres em treien les avemaries del cap. Els vaig fer saber que m'agradava més alternar amb les mosses que ser capellà. Després van venir els missioners de la Mercè del Pare Claret. Em deien que havia de córrer món convertint les àni-

mes dels negres per tornar-les blanques. També els vaig fer veure que hauria acabat pecant més del compte. Em vaig casar i me'n vaig anar a treballar a Ripoll, que és on vivia la meua dona. Hi ha massa perills quan un home i una

“

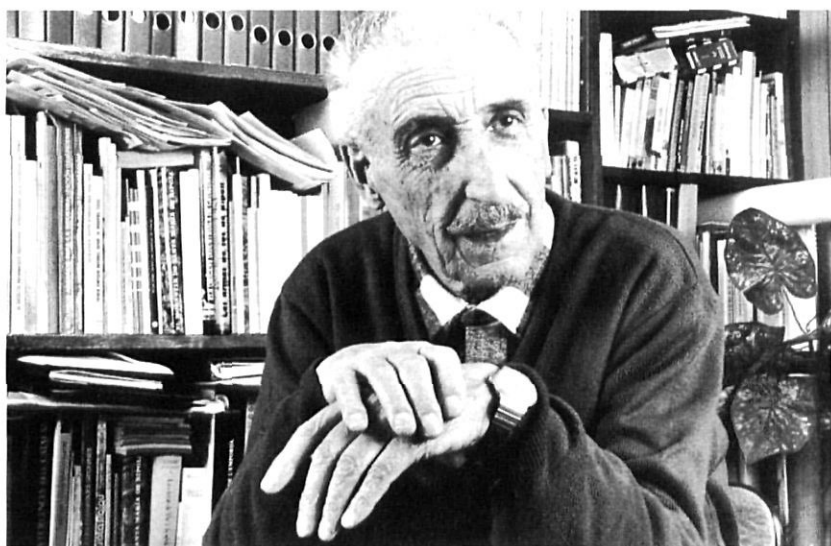
Sempre he pensat que el millor és fer el pagès i anar a la teva, fent veure que no has entès res.

”

dona estan separats. No era bo que em quedés a Vic. Vaig entrar a la fàbrica de Ripoll on el pare feia d'encarregat i després vaig estar a Tallers Casals fins que em vaig jubilar.

– *Des de ben jove, *vau combinar el treball amb la vostra dedicació a tota mena d'activitats culturals. Què us empenyia a fer-ho?**

– Sóc així de mena. Sempre m'he boleat a aquest tipus d'activitats. Primer vaig formar part dels que portaven la junta del Club Excursionista Pirenaic, el que ara és el Club Excursionista Ripoll.

Ho tocàvem tot i ens servia per canalitzar moltes activitats que no s'haurien pogut dut a terme si no hagués estat per aquesta entitat. Si volies crear una associació, la llei no t'ho permetia. Havies de constituir-te, en tot cas, en la filial d'una societat ja reconeguda. Per això va néixer a Ripoll la delegació del Club Excursionista Pirenaic de Barcelona. Sota aquest nom, organitzàvem conferències, sessions de cinema, concursos, classes de català... Jo era el professor que ensenyava català.

– On l'havíeu après?

– No en sabia gens, però com que els meus alumnes tampoc no en sabien, ja anava bé... Havia anat a aprendre'n a Barcelona. Ens reuníem en un entresol de la plaça del Pi i venien a ensenyar-nos-en persones com Joan Triadú, que sempre deia que algun dia podríem obrir les finestres de bat a bat per poder parlar amb llibertat. Jo veia, però, que al local on estàvem tot era ben tancat i barrat. D'obrir finestres, res de res.

– Als anys 50, vos ja escrivíeu articles en català a les revistes...

– Sempre m'havia agradat preparar butlletins quan era molt jove. Cap al 1954 o el 1955, vaig començar a escriure articles a *El Ripollès* sobre itineraris excursionistes. Per col·laborar amb els qui portaven aquesta revista, els vaig posar com a condició que pogués escriure-hi en català. Em van dir que la censura només autoritzava un article en català per número. Els vaig insistir que si volien que escrivís havia de ser en la meua llengua. Al final em van dir que sí. Firmava els textos amb el nom de la meua entitat fins que els vaig passar a signar jo perquè n'hi havia un que anava dient que els escrivia ell.

– L'experiència de redactar aquests articles us va estimular a escriure llibres?

– Escriure m'ha agradat sempre i ho he fet tota la vida, més bé o més malament, més aviat malament. El que també m'ha agradat sempre molt ha estat la muntanya, que és on em sento més bé i on trobo motius d'inspiració. Vaig començar a escriure llibres perquè veia que els temes que hi tractava no havien estat estudiats. Vaig veure que s'havia escrit molt sobre la indústria del ferro a Ripoll, però que en canvi no s'havia publicat gaire res sobre la del tèxtil, que havia estat una indústria pun-

tera a la comarca. Per això vaig preparar un llibre sobre aquest tema.

– Us considereu un autodidacte?

– Sóc un autodidacte. No tinc estudis. Quan vaig a una conferència i el ponent comença la seva dissertació utilitzant tot de paraules tècniques que demostren una gran preparació, em vaig arronsant i gairebé em foto a sota la butaca, de vergonya que em fa. El que pugui haver après és del que he anat llegint amb els anys. Vaig tenir la sort que de petit anava molt a la biblioteca Lambert Mata, de Ripoll. Quan jo tenia onze anys, el que la portava em va dir que el que havia de fer era llegir llibres de profit i no pas el *Patufet*. Em fotia a davant la *Història de Catalunya* de Rovira i Virgili, i me l'empassava tota.

– Teniu la fama de ser la persona que

“

Ensenyava català
i no en sabia gens,
però com que els alumnes
tampoc no en sabien,
ja anava bé.

”

coneix millor la geografia del Ripollès. Penseu que el territori que ocupa és prou homogeni per constituir una comarca?

– Hi ha hagut moments en què hi havia quatre bisbats al Ripollès: el de Vic, el de Girona, el de la Seu d'Urgell i el de Solsona. Vic xucla. Els de Campardon sempre volen ser de la Garrotxa. El Ripollès no forma un bloc compacte. A més, Ripoll ha estat un nucli que no ha pogut arribar a tenir mai la importància d'Olot, per exemple. El monestir ha donat molt de nom a Ripoll, però ha estat una desgràcia per a la vila. Fins al 1812, Ripoll era un feu de l'abat del monestir. Si l'abat no deia que respiressin, els altres s'ofegaven. No hi havia ni indústria ni res. Ripoll no es va independitzar una mica del monestir fins al

president del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, vice-president de l'Agrupació Ripollesa d'Iniciatives Culturals i vice-president del Centre d'Iniciatives Turístiques de Ripoll, des d'on va impulsar la Festa Nacional de la Llana i el Casament de Pagès.

És membre de la junta del Museu de Ripoll des del 1978 i en va ser de la Junta d'Obra del Monestir de Ripoll.

Va ser designat, contra la seva voluntat, alcalde de la Parròquia de Ripoll el 1975, per ordre del governador civil de Girona.

Tot i que se sent un home d'esquerres –quan era adolescent havia militat a les joventuts del PSUC–, per amistat amb Josep Maria Anglada, dirigent local d'UDC, va anar com a independent a les llistes de CiU a Ripoll en les primeres eleccions municipals que hi va haver després de la mort de Franco. Va ser regidor de Sanitat de l'Ajuntament de Ripoll entre el 1979 i el 1983.

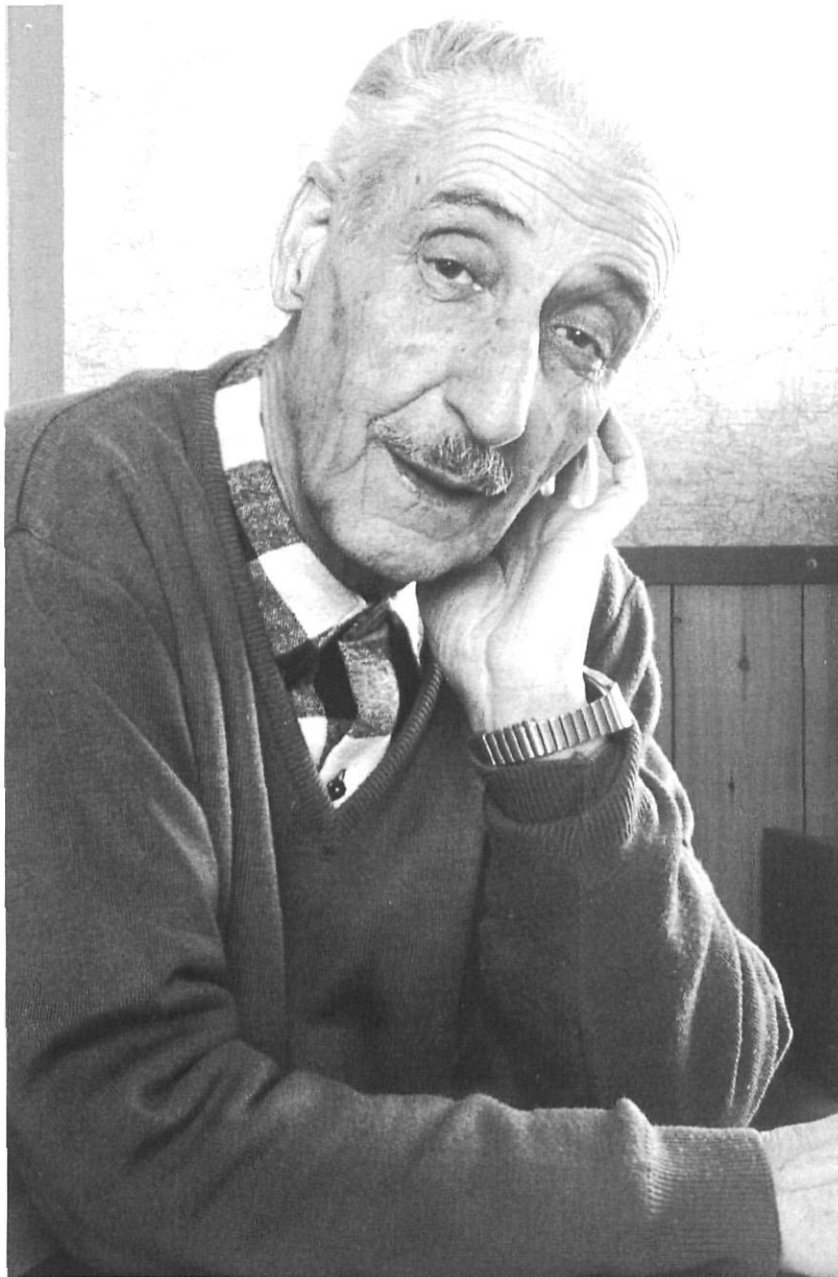
1839, però llavors ja s'havia quedat en runes, perquè havia perdut el jutjat de primera instància, la possibilitat de ser cap de vegueria i altres oportunitats d'haver estat una ciutat tan important com Olot. Entre els monjos i els carlins van fer que Ripoll no comencés a néixer de debò fins al 1839 i llavors ja era un malalt a la UVI.

– *Considereu que el Ripollès és una comarca marginada?*

– Mentre depengui de Girona, serà un cul-de-sac. La Cerdanya i el Ripollès són els dos grans oblidats. Fins a Olot, encara s'hi arriba, des de Girona. Dels que som d'Olot per amunt, només se'n recorden a l'hora de venir a buscar

vots a les eleccions i en el moment de cobrar impostos. De tota manera, si depenguéssim de Manresa també estariem malament. Si ara encara ens volen treure la línia de tren que puja cap a Puigcerdà, al final quedarem tan despullats que acabarem fent un *striptease*. Només quedaran quatre arbres i s'hauran de fer balnearis per als grans. Hauríem de ser independents, com els d'Andorra. Posaríem la frontera a la Farga i ja faríem el fet.

– *Vós també vaau estar al capdavant d'una de les associacions més actives del Ripollès en els últims anys del franquisme, l'Agrupació Ripollesa d'Iniciatives Culturals (ARIC)...*

– El que no podia fer el Club Excursionista Pirenaic de Ripoll ho feia l'ARIC. L'un s'abrigava amb la capa de l'altre. Fins i tot hi teníem *fatxes* per despistar, perquè el règim franquista no ens perseguís tant, ja que nosaltres érem dels *desafectos*, de la pitjor categoria que hi podia haver en relació amb la fidelitat al franquisme. Els *indiferentes* tampoc no eren ben vistos, perquè els del règim esperaven que es tornessin *afectos*. Havies de vigilar, perquè si no et fotien a la presó a la mínima. Jo dissimulava dient que era pagès i que no sabia res de res.

– *Vau tenir algun cop problemes greus amb la policia?*

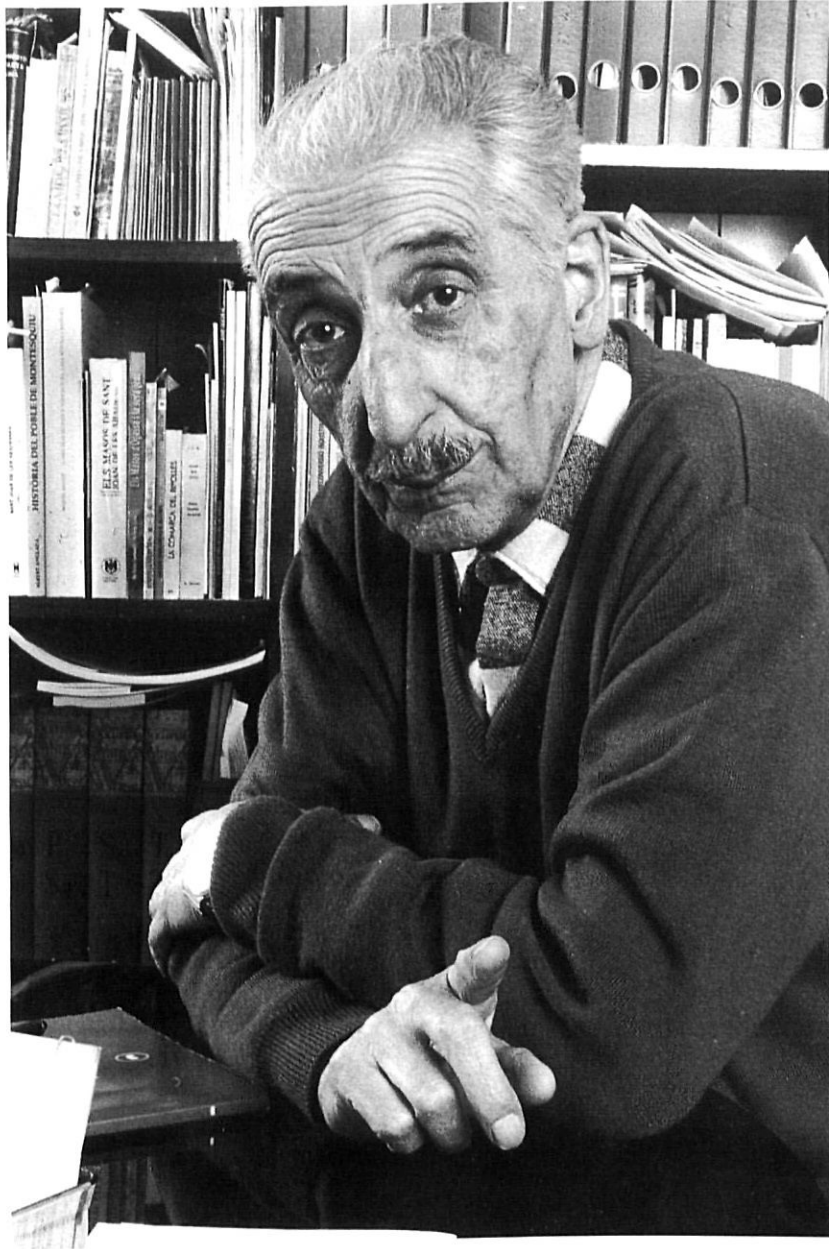
– A Ripoll, hi havia un *jefe* de la policia que no aixecava tres pams de terra i que era més malparit que la pesta. Quan m'enganyava en algun lloc on no era convenient que hi fos, li deia que jo hi havia anat només per unes mosses. Sempre m'he emparat en les dones. M'havia pres de cap d'esquila i em venia a buscar al treball. No em feia gens de gràcia i em va posar la por al cos. Vaig quedar *fitxat*, tot i que me'n vaig sortir com vaig poder. En realitat, ja estava acostumat a sortir de tots aquests entrebancs. A les reunions que fèiem a les associacions, que havien de ser en castellà, hi havia de venir per força un delegat del govern. Davant d'ell, dèiem el que ens semblava més prudent i darrere fèiem el que volíem...

– *L'experiència de la lluita antifranquista ensenya...*

– De fet, jo ja havia estat lligat a iniciatives de caràcter polític des que quan era canalla estava a la junta de la delegació a Ripoll de les joventuts del PSUC i repartia una revista que fèiem, que es deia *Triomf*. També havíem arribat a tenir una ràdio, que no es devia sentir ni un carrer més enllà del lloc on hi havia l'emissora.

– *Quines personalitats de la cultura catalana vaau tractar mentre va durar l'ARIC?*

– Havíem organitzat conferències a Ripoll de persones com Blai Bonet, Antoni Comas, Joan Triadú, Pere Català, Miquel Martí i Pol, que també va presentar alguns actes de les Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra, que vam organitzar a Ripoll el 1969... Recordo una vegada que va venir Josep Pla a pronunciar-ne una. Acostumàvem a oferir aigua als oradors, però ell va voler whisky. Va

acabar la conferència com va poder. El vam haver d'acompanyar i ell no parava d'explicar-nos coses com que Salvador Dalí era impotent des de molt jove.

– Vós *vau ser un dels impulsors de la Festa Nacional de la Llana i el Casament de Pagès. Com se us va ocórrer convocar aquesta diada?*

– Els qui estàvem al Centre d'Iniciatives Turístiques de Ripoll vam veure que havíem d'organitzar-ne una que cridés una mica l'atenció, aprofitant que el Ripollès és un país ramader. Vam temptejar el Secretariat Internacional de la Llana a Barcelona i va semblar que la nostra idea de crear la Festa Nacional de la Llana ja els interessava, perquè comportava una propaganda per a ells. Ens van subven-

cionar durant un parell o tres d'anys. Nosaltres llavors, quan encara no es parlava tant com ara de la independència de Catalunya, volíem convocar una festa que abastés tot l'Estat Espanyol. Ens vam posar en contacte amb el Ministeri d'Informació i Turisme per demanar que ens deixés utilitzar l'adjectiu *nacional* en la convocatòria de la festa.

– *Què us van respondre?*

– Ens van dir: *Els título de nacional solo se otorga a actividades radicadas en Madrid. Para la periferia, de esto, nada.* Però jo sempre he pensat que el millor era fer el pagès i anar a la teva, fent veure que no has entès res. I vam tirar endavant la festa, amb l'adjectiu *nacional* i tot.

– *Quan el nucli de la Parròquia de Ripoll encara constituïa un municipi independent de Ripoll, *vau ser-ne alcalde. Ho *vau ser per un acte de servei?***

– Vaig ser-ne alcalde per accident. Als anys 70, a algú se li va despertar l'ambició de fer el gran Ripoll i va pensar que calia annexionar al municipi, de 9.000 habitants i 12 quilòmetres quadrats d'extensió, el de la Parròquia de Ripoll, que només tenia 1.200 habitants, però que en canvi tenia una extensió de 60 quilòmetres quadrats. Tot plegat era com un ou fregit: Ripoll n'era el rovell i la Parròquia de Ripoll, la clara. Es va plantejar un plet per a l'annexió que va arribar fins al Tribunal Suprem. Jo, que llavors vivia dins la clara d'ou, perquè el lloc on treballava em quedava més a prop des de la Parròquia de Ripoll que no pas des de Ripoll, era el primer tinent d'alcalde de la Parròquia de Ripoll i en defensava els interessos. El plet va durar del 1970 al 1975. El governador civil de Girona d'aleshores, Anguera Samsó, ens va cridar per dir-nos que si no volíem anar a parar a la presó havíem de facilitar l'annexió.

– *Què *vau fer?**

– Jo era el que tenia més llengua i li vaig deixar anar: *Hombre, es que nosotros somos de payés y estas cosas no las comprendemos...* En sortir de la reunió, vam tirar endavant una acta notarial contra el govern. El notari no s'ho creia. Estava ben convençut que ens fotrien a la presó. Al final, vam perdre el cas. A mi, de fet, ja m'anava bé, perquè al capdavant sóc de Ripoll de tota la vida, encara que en aquells moments estava vivint a la Parròquia per raons de feina. El que em molestava era la decisió arbitrària d'imposar l'annexió per força. Per això vaig lluitar per intentar guanyar el plet. Quan ja s'havia sabut que l'havíem perdut, el governador ens va citar. Va destituir l'alcalde i em va nomenar a mi a dit, per força. Em va dir que si jo no acceptava el càrrec trucava a la policia perquè em tanquessin al calabós... Vaig haver d'acceptar. Després volien que fos el cap local del Movimiento i jo els vaig dir que què collons s'havien pensat, que d'això, res de res.

Xevi Planas